

УДК 74 (477)
ББК 85.1 (4 Укр)

Петро Кузенко

РОЛЬ ФІЛАДЕЛЬФІЙСЬКОГО ОСЕРЕДКУ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ

Стаття присвячена діяльності філадельфійського осередку Об'єднання українських митців в Америці. У ній проаналізовано просвітницький, мистецтвознавчий і творчий вектори діяльності його членів у справі збереження національних традицій українців. Особлива увага приділяється внеску в національну культуру таких діячів, як П.Андрусів, П.Мегик, П.Капшученко та В.Дорошенко.

Ключові слова: національні традиції, образотворче мистецтво, українська діаспора.

Розвиток національного мистецтва українців другої половини ХХ ст. поза межами рідної землі довгий час був предметом аналізу виключно авторів із середовища української діаспори П.Мегика, І.Кейвана, С.Гординського, П.Андрусіва та ін. Із здобуттям Україною державної незалежності вивчення цього важливого пласта національної культури стало предметом досліджень учених України, зокрема О.Федорука, Д.Степовика, Н.Велігоцької, які зосередили увагу на вивченні творчих здобутків українських митців у різних частинах світу. Мета нашого дослідження – визначити вектори діяльності українських митців філадельфійського осередку та розкрити його роль у збереженні національних традицій.

Суспільно-політичні катаклізми першої половини ХХ ст. спричинилися до еміграції українських митців у різні куточки світу. Особливої сили цей процес набув після Другої світової війни, коли більшість прогресивної української інтелігенції була змушена покинути рідну землю в пошуках притулку в країнах Західної Європи, Латинської Америки, США та Канади.

Приїзд до США великої кількості українських митців, які творили в різних галузях образотворчого мистецтва, значно активізував національне життя й суттєво вплинув на розвиток української культури в діаспорі. Національні мистецькі осередки сформувалися в найбільших містах США: Нью-Йорку, Філадельфії, Міннеаполісі, Вашингтоні, Детройті, Чикаго та ін. Центром культурно-мистецького життя, закономірно, став Нью-Йорк, де й було засновано Літературно-мистецький клуб із секцією образотворчого мистецтва [4, с.32].

Етапним для історії образотворчого мистецтва української діаспори став 1952 р., коли була утворена найбільша мистецька організація українців за рубежом – Об'єднання митців-українців в Америці (ОМУА) із централлю в Нью-Йорку та філією у Філадельфії. Першим її очолив Сергій Литвиненко, а згодом організація діяла під орудою Святослава Гординського, Петра Андрусіва, Любомира Кузьми, Михайла Черешньовського [6, с.124].

У 1955 р. при ОМУА було засноване Товариство молодих образотворчих митців-українців, а в 1964 р. – студентська секція [4, с.32]. Про значну просвітницьку роль ОМУА засвідчує щорічне видання журналу “Нотатки з мистецтва” за загальною редакцією Петра Мегика [6, с.124].

Нагальна необхідність такого роду інституції для налагодження мистецького життя українців поза межами рідної землі була очевидною, оскільки вже у першій виставці, організованій ОМУА 15–25 березня 1952 р., узяло участь 49 митців із різних частин світу. У презентаціях мистецтва заходами ОМУА брали участь українські митці з Німеччини, Франції, Іспанії, Аргентини, Канади, Австралії та ін. Загалом за час існування ОМУА відбулося понад 250 індивідуальних і спеціалізованих виставок [6, с.126], надруковано багато каталогів, значна кількість яких розіслана до бібліотек і асоціацій у цілому світі.

Провідним вектором діяльності Об'єднання стала активна участь його членів у багатьох важливих культурних подіях у житті української діаспори, приміром, спорудженні пам'ятників видатним національним діячам: Тарасові Шевченку у Вінніпезі (автор А.Дараган, член ОМУА), у Вашингтоні та Буенос-Айресі (автор Л.Моложанин, член ОМУА); Лесі Українці в Клівленді, Огайо й Торонто роботи М.Черешньовського [1, с.55].

Важливу роль у розвитку й утвердженні українського мистецтва на чужині відіграв потужний осередок ОМУА у Філадельфії, до складу якого входили: багатолітній його голова Петро Мегик, Микола Мухин, Андрій Дараган, Володимир Кивелюк, Степан Рожок, Петро Капшученко, Петро Андрусів та ін.

Традиції української та зарубіжної мистецької освіти органічно поєдналися в діяльності мистецької Студії, заснованої при філадельфійському осередку українських митців. Викладачами в цьому навчальному закладі були знані митці й авторитетні педагоги, професійна компетентність яких прирівнювала навчання в цій студії до рівня академічної освіти. Так, адміністратором і викладачем рисунка й історії мистецтва був Петро Мегик; Петро Андрусів викладав графіку, перспективу, композицію й графічну техніку; Степан Рожок – малярство; Стефанія Бережницька – пластичну анатомію; Володимир Кивелюк – малярство; Петро Капшученко – різьбу й кераміку; Василь Дорошенко – графіку та ін. [4, с.77].

Про популярність і авторитет закладу свідчить той факт, що в 1967 р., у п'ятнадцятиліття заснування Студії, у ній нараховувалося 150, а пізніше 200 осіб, представників різних національностей, які бажали одержати солідну мистецьку освіту. Згодом її випускники завоюють визнання не тільки в українському, але й американському мистецькому середовищі [4, с.77].

Українська мистецька Студія стала важливим центром національного культурного життя. У стінах закладу відбувалися наради митців, сесії видавничої колегії журналу “Нотатки з мистецтва”, прийоми на честь поважних гостей, серед яких були Григорій Крук, Василь Кричевський, Северин Борачок, Леонід Моложанин [1, с.56].

Популяризації українського мистецтва в діаспорі сприяв проект, започаткований філадельфійським мистецьким осередком, метою якого була підготовка до друку книги “Творчість українських митців поза Батьківщиною”. Редакційна колегія зареєструвала близько 120 імен українських художників у діаспорі, їх короткі біографії й репродукції картин, що були згодом уміщені в книзі.

Довголітніми організаторами й натхненниками культурно-мистецького життя у Філадельфії були П.Мегик і П.Андрусів. П.Мегик виходець із маленького буковинського села Бочківці. Упродовж 1920–1925 рр. він студіює станкове малярство, а з 1925 до 1928 рр. – декоративне малярство та внутрішню архітектуру у Варшавській академії мистецтв. Уже в 1927 р. його обирають головою мистецького гуртка “Спокій”, членами якого були студенти-українці, зокрема П.Холодний, Н.Хасевич, О.Мариняк, Н.Тищенко, П.Андрусів. Цей гурток діяв під керівництвом П.Мегики аж до початку Другої світової війни [1, с.53].

У 1944 р. П.Мегик був примусово вивезений на роботу до Німеччини, а в 1949 р. емігрував до США, де у Філадельфії жив до кінця своїх днів. Переїхавши на американський континент, він стає активним учасником культурно-мистецького життя української діаспори. Уже в 1951 р. організовує у Філадельфії першу виставку українських митців, а згодом ініціює утворення місцевої філії ОМУА. Водночас, разом із своїм колегою й однодумцем П.Андрусівим, відкриває Українську мистецьку студію у Філадельфії, яку очолював упродовж 30 років. Багато зусиль він доклав до видання журналу “Нотатки з мистецтва” та популяризації образотворчого мистецтва серед української діаспори [7, с.49].

Окрім організаційних і мистецтвознавчих справ, П.Мегик активно займався художньою творчістю. Для його робіт характерна досконала композиція, тяжіння до монументального декоративізму, що перегукується з іконографізмом [1, с.178].

Художником і мистецтвознавцем був також П.Андрусів. Він випускник Варшавської академії мистецтв, працював у Галичині, брав участь у багатьох виставках в Європі та США. Всебічно обдарований митець пробував себе в жанрі портрета, розписах церков, пейзажі, графіці [3, с.46].

Особливе місце у філадельфійському періоді його творчості займає історичний жанр. П.Андрусів є автором багатьох живописних робіт, присвячених історії українського народу: “Різдво в Україні XVII ст.” (1976 р.), “На дворі гетьмана Розумовського” (1967), “Французькі послы у князя Ярослава Мудрого” (1978) та ін. Очевидно, що автор ретельно добирає сюжети до своїх творів, зважаючи на їх історичну достовірність і значущість в історико-культурних процесах української нації. Невипадково завдяки пензлю автора побачила світ картина “Різдво в Україні XVII ст.”, оскільки саме цей історичний період ознаменовує добу розквіту та культурного піднесення української нації. Власне на цьому етапі Україна здійснила потужний крок у всіх напрямках розвитку художньої творчості, небачений із Княжої доби. На полотні відтворено фрагмент різдвяного дня у великому місті, імовірно в Києві. Завдяки багатофігурній композиції автор створює атмосферу всенародного святкування та передає радісну метушню й

різдвяний настрій. Зображення гурту хлопчаків-колядників, які несуть скриню для вертепного дійства, логічно довершує різдвяний пейзаж і вивершує історичну картину культурного життя України XVII ст., у якому активного розвитку набула різдвяна шкільна драма й тісно пов'язаний із нею національний ляльковий театр – вертеп.

Таким чином, зображаючи цю, як й інші історичні картини, П.Андрусів демонструє глибокi знання української історії та культури. Він із великою відповідальністю ставиться до об'єктивності описуваних подій.

Розвиток історичного жанру, на думку П.Андрусіва, є одним із важливих факторів патріотичного виховання майбутніх поколінь. Тому художникам у своїх роботах, наголошує мистецтвознавець, необхідно приділяти увагу славетним сторінкам нашої історії: величі Княжої держави, героїці гетьмансько-козацької доби та визвольних змагань новітніх часів. Такого роду роботи, на його думку, мали б застосування в оформленні друкованих видань [1, с.38–40].

На жаль, розвиток цього елітарного жанру українського мистецтва, попри його важливість, значущість для українського народу, його культури та національної самоідентифікації, усе ж потребував суттєвої активізації. Об'єктивними перешкодами в цьому процесі, як стверджує П.Андрусів, насамперед є несприятливі умови творчості українських митців, яким, на відміну від сусідніх народів, довелося творити в умовах відсутності державності, долаючи різні політичні, ідеологічні й матеріальні перешкоди. Тому тільки поодинокі митці-ентузіасти, іноді жертвуючи власними інтересами, наважувалися розвивати цю проблематику [1, с.33–41].

Турбота П.Андрусіва за долю українського мистецтва, зокрема його розвиток в умовах еміграції, відчутна практично в кожній його мистецтвознавчій публікації. Так, в одній із своїх праць він пропонує конкретний план першочергових заходів об'єднання українців США в галузі образотворчого мистецтва. Серед важливих кроків у справі збереження традицій національного образотворчого мистецтва автор відзначив такі: по-перше, ідентифікація пам'яток української культури, які присвоєні чужинцями й знаходяться в колекціях різних країн світу, зокрема російських, польських, румунських, угорських та ін.; по-друге, збереження для української культури найкращих зразків сучасного малярства; по-третє, опіка сучасним процесом розвитку образотворчого мистецтва, передусім завдяки створенню мистецьких центрів, музеїв, архівів тощо.

У Філадельфії впродовж довгого часу жив і творив видатний український скульптор Петро Капшученко. Майбутній художник народився 1915 року в Дніпропетровську. Добру фахову освіту здобув у місцевому художньому училищі. Згодом йому судилося відчувати лихоліття Другої світової війни, поневіряння на примусових роботах у Німеччині й еміграцію до Аргентини та США. Осівши в 1963 р. у Філадельфії, скульптор відразу поринув у бурхливе мистецьке життя визначного центру українців Америки. Уже в лютому 1964 р. він узяв участь у загальній виставці членів філадельфійського об'єднання митців. На експозиції його творів в Америці з'являються схвальні відгуки в пресі: “Петро Капшученко – це великий талант. Його творчість ціхує вирівняність. Це стосується всіх його скульптурних праць. Чи дивитесь на його “Втрачені ілюзії”, чи на “Самотність”, на “Газетяра”, “Пастуха”, “Водоношу”, “Пліткарок” чи в кінці на поодинокі його мініатюри, – усе це вірні типи з життя, докладно підглянені і схоплені та мистецько перетворені, яким митець велів знову жити, чи то в бронзі, штучному металі, кераміці, чи цементі” [6, с.114].

Попри те, що скульптор працював у різних матеріалах, перевагу надавав глині, яка була найбільш доступною. У теракотовій пластиці малих форм постали численні образи, навіяні спогадами про рідний край, любов'ю до українського села, звичайної людини. Селянин у його творах підноситься на п'єдестал моральних чеснот і високої духовної культури. Це добре помітно у творах “Музиканти”, “Козак з бандурою”, “Кармелюк” та ін. Так, у теракоті “Кармелюк” скульптор зобразив постаті двох повстанців, які мають єдину спрямованість і спільний вольовий характер. Постаті побратимів, у трактуванні П.Капшученка, уособлюють ідеал звитяги, лицарської доблесті, свободолюбства й глибинності особистісних чеснот захисників простого люду. Пластична мова композиції характеризується простотою й доступністю трактування форм.

Діаметрально протилежну концепцію тлумачення художнього образу автор демонструє в скульптурі “Горшколіп”. На відміну від героїв композиції “Кармелюк”, які своїми чіткими,

досконалыми формами викликають у глядача захоплення й повагу, обличчя селянина-горшколіпа приваблює своєю асиметрією примружених очей, прямого носа, кумедно розкритого рота. Завдяки свідомому нехтуванню автором анатомічної правдоподібності, йому вдається показати внутрішнє тепло, доброзичливість, гумор, характерний для селянина. Аналогічні художні засоби в трактуванні образу простежуються в глазурованій теракоті “Гончар”, де “фізіологічна незугарність обличчя майстра, уся його комічна фігура налаштовані на довір’я до людини, близькість і розуміння того особливого стану, коли рука торкнулася глини і виводить орнамент на горшку...” [6, с.120].

Загалом П.Капшученко досягає художньої виразності трактованих образів завдяки творчому осмисленню й утіленню в глині семантики пози, жесту, нахилу голови, поруху тіла, що створює цілісне бачення історії людської долі, особистісних якостей, проблем, переживань, емоцій, мрій...

Одним із талановитих вихованців філадельфійської мистецької студії, а згодом визнаним мистцем у галузі графіки, став Василь Дорошенко. Він народився 1925 р. у Західній Україні, де й закінчив друкарську школу й вступив у лави УПА. Будучи вояком Української повстанської армії, друкував часопис “Кратер” і репродукував дереворити Ніла Хасевича. Упродовж 1946–1947 рр. студіював фотографію, а згодом навчався й у Вищій школі друкарства в Мюнхені. У 1949 році В.Дорошенко прибув до США. Незважаючи на труднощі емігрантського життя, він невтомно вдосконалює свою професійну майстерність у царині образотворчого мистецтва, зокрема студіює малярство та графіку у філадельфійській Студії та опановує техніку граверства в Меморіальній мистецькій школі. Твори В.Дорошенка “Проект марки в честь М.Шашкевича”, “Проект ювілейної Шевченківської коверти”, “Керамічний знак Студії”, грамоти на пергаменті, низка фірмових знаків, обкладинки до книжок і журналів відзначаються чіткою композицією та художньою виразністю. Успішно автор справився також і з технікою виконання ліноритів “Церква”, “Осінь”, “Повстанець”, “Голова” та творів, виконаних у техніці літографії. З 1969 р. В.Дорошенко зайняв посаду асистента професора графіки Української мистецької студії у Філадельфії, а згодом стає її викладачем [4, с.79].

Таким чином, можемо стверджувати, що філадельфійський осередок українських митців упродовж другої половини ХХ ст. став потужним центром національного життя українців діаспори. Його здобутки в царині просвітницької, мистецтвознавчої і творчої діяльності значною мірою залежали від самовідданої, натхненної праці й консолідації зусиль визначних, непересічних постатей на ниві української культури.

1. Андрусів П. Мистецтво – найміцніша зброя / Андрусів Петро. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1987. – 455 с. – (Статті, промови й спогади).
2. В. С. Українські мистці у вільному світі / В. С. – Джерсі, 1954. – 383 с. – (Українці у вільному світі).
3. Енциклопедія українознавства : у 10 т. / [за ред. В. Кубійовича]. – Львів, 1993. – Т. 1. – 399 с.
4. Кейван І. Українські мистці поза Батьківщиною / Кейван Іван. – Едмонтон ; Монреаль, 1996. – 226 с.
5. Книга митців і діячів української культури / [упоряд. М. Бажанський, А. Курдидик та ін.]. – Торонто, 1954. – 312 с.
6. Федорук О. Пластика Петра Капшученка / Олександр Федорук. – К. ; Нью-Йорк, 2004. – 378 с.
7. Петро Мегик. Некролог // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 6. – С. 49.

Статья посвящена деятельности филиладельфийского отдела Объединения украинских художников Америки. В статье проанализировано просветительское, искусствоведческое и творческое направление деятельности его членов с целью сохранения национальных традиций украинцев. Особенное внимание уделяется анализу вклада в национальную культуру таких деятелей, как П.Андрусив, П.Мегик, П.Капшученко и В.Дорошенко.

Ключевые слова: национальные традиции, изобразительное искусство, украинская диаспора.

The article is devoted to the Philadelphian centre of the Ukrainian artists Association in United States of America activity. The study of art and creative vectors of his members' activity in the matter to maintain the national traditions of Ukrainians are analyzed in it. The special attention is paid to the contribution to national culture of such artists as P.Andrusiv, P.Megyik, P.Kapshuchenko and V.Doroshenko.

Key words: national traditions, fine art, Ukrainian Diaspora.